

1848 ȘI PROCESUL DE EVOLUȚIE A IDEII DE UNITATE NAȚIONALĂ

Revoluția românească de la 1848 — prilej fiind în acest an semnificative momente de rememorare — îndeamnă, între altele, la o analiză atentă a sensurilor dobândite de revendicarea programatică ori spontană, prin energice opțiuni populare, a unității naționale. Faptul demonstrează edificator desăvârșirea procesului de formare a națiunii române și conștientizarea rolului statului național unitar pentru crearea cadrului firesc de manifestare și afirmare a noului tip, superior, de comunitate umană. Anul 1848 și împlinirile sale reprezintă un moment de cumpănă prin sinteza pe care o realizează din perspectiva secolului XVIII în afirmarea ideii naționale și prin linia fundamentală de evoluție pe care o trasează începând cu jumătatea veacului XIX până în 1918. De la această viziune plecând, înțelegerea revoluției române din 1848 presupune cu deosebire studiul temeiurilor adinca pe care secolul iluminist le crează pentru afirmarea ideii naționale.

Dimitrie Cantemir, integrat școlii savante europene și curentului preiluminist pe cale de a se afirma tot mai pregnant, dezvoltând lumii erudite de pe continent un model de civilizație specific spațiului carpato-danubian, spațiu confruntat în epocă și cu ideea unității, continuității și romanității românilor: „... Dacia noastră au fost de Traian Marele cu... cetățeni și slujitori români descălecați și lăcuți; ce încă acelorași români, într-însa așezați, de atunci și până în ziua de astăzi, săminții, și a nepoți, strănepoți, într-acciași nerupt trai și necurmată sălășuire să dovedim...”. (Hronicul vechimei a romanomoldo-vlahilor). Tenta polemică a problematicei (Cantemir zice: „să dovedim”) se desfășoară numai în secolul XVIII, când lupta românilor pentru unitate și drepturi naționale devine manifestă (amplas în epoca umanismului, romanitatea și continuitatea apăreau tuturor ca realități evidente, demne de a fi afirmate, dar fără sa necesite a fi demonstrate); contestația își are totuși sorgința, timidă e drept, în actul unirii de la 1600, când, pentru prima dată „națiunile recepte” ale Transilvaniei au înțeles că această țară evasiromânească din punct de vedere demografic, poate deveni românească și sub aspect politic-instituțional. Pe de altă parte, spre sfârșitul secolului XVIII, și românii, ca urmare a maturizării lor politico-naționale receptează în consonanță cu noua mentalitate

actul lui Mihai, încărcat de semnificația unirii: „Acest domn s-au numit Mihai Vodă cel Viteaz și adevărat au fost, că acest domn... s-au fost numit prințip al Țării Muntenești și al Țării Moldovei și al Țării Ardealului”. (Cronica anonimă a Brașovului pentru trecutul românilor din Schei).

Domniile fanariote în țările române extracarpatiche, începând tot mai dificil în clișeu restrâns și exclusiv de „cv întuneceat” (cum erau îndeobște catalogate), vădese reale împliniri și pe tărîmul potențării ideii și realității de unitate, prin organizarea unor structuri instituționale asemănătoare în Țara Românească și Moldova, prin măsurile aproape identice luate în plan social (desființarea rumâniei și veciniei), prin crearea cadrului firesc de manifestare a unui iluminism influențat de sugestii venite din mediul cultural francez, dar și de aspectele practice ale reformismului austriac în Oltenia (1718—1739).

În Transilvania, confruntată de la sfârșitul secolului XVIII cu apăsătoarea stăpînire habsburgică și pătrunsă de timpuriu în sfera de influență central-europeană, lupta românilor îmbracă forme mai stăruitoare. Unirea unei părți a poporului român cu biserica Romei a reînnotat străvechi legături, potențînd sentimentul romanității prin sursele directe pe care tinerii trimiși la studii la Tirnavia, Viena ori Roma le puteau cerceta la modul direct. Pe aceste rațiuni istorice, dar și pe unele juridice, demografice și de utilitate publică („qui sentit onus, sentiat et commodum”) se bazează argumentația și lupta episcopului Inochentie Miču a cărui stăruință pentru obținerea drepturilor „națiunii” române se constituie într-un prolog al mișcării Supplex-ului din a doua jumătate a secolului XVIII. Mișcarea politică se află în consonanță cu cea culturală a Școlii ardelenice și ambele dau contur unui **iluminism românesc** în cadrul căruia lupta și ideea națională reprezintă componente esențiale. Conștiința națională manifestată în timpul răscoalei lui Horea (numit în medalii **Rex Daciae**) dobîndește sensurile acțiunii practice, concrete, chiar dacă deocamdată intelectualitatea (pleiada erudită a Școlii ardelenice, prelații) și poporul de rînd nu realizează și nu conștientizează decât vag necesitatea luptei comune. Ne gândim concret la nereceptarea și la încomprehensiunea ridicării violente la luptă (sub conducerea lui Horea) de către erudiții cărturari ai Școlii ardelenice, con-

vinși, conform preceptelor iluminismului, de rezolvarea prin reforme „de sus”, pașnice, a doleanțelor poporului; problema este analogă în cazul mișcării suplicante, când frunțașii românilor n-au găsit și nici n-au căutat audiență în mase, convinși că reformele pretinse vor rezolva cererile „națiunii” române. Cu toate acestea, socialul și naționalul vor găsi de-acum tot mai multe puncte de convergență în manifestarea luptei, pregătînd terenul pentru înfiltrarea deplină a celor două planuri la 1848.

Revoluția din 1821 merge tocmai spre această convergență atunci cînd statuază, aproape concomitent, că „**patria este norodul, iară nu tagma jefuitorilor**” și că muntenii în lupta lor trebuie să fie „**la un gînd și într-un glas cu Moldova**”; Tudor era așteptat și în Transilvania, unde spiritul înnoirilor pretindea o manifestare energică, menită să statornicească „legea națiunii române”.

Deceniile premergătoare revoluției de la 1848 permit o extindere pe multiple planuri și o profunzime fără precedent a ideii naționale; legăturile tot mai strînse transcarpatine, „partidele naționale” care jau ființă, mișcările culturale precum cea din jurul „Daciei literare”, presa cu titluri și conținut referitoare la întreg spațiul românesc, publicații științifice în care apare tot mai des numele de **Dacia, România**, în care unirea de la 1600 este integrată, în spirit romantic, idealului național dobîndînd virtuți de simbol și îndemn la acțiune — toate explică și se constituie în premise ale ideii naționale la 1848. Epoca deschisă de momentul cantemirian în planul științific-teoretic și de lupta suplicată a lui Inochentie Miču în plan practic-contestatar stă ca un temei firesc explicativ al afirmării ideii naționale în timpul revoluției pașoptiste. De aici pornește punctul al 6-lea din programul revoluționarilor moldoveni aflați la Brașov: „**unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat nealtrînat românesc**”, unire în care programul de la Cernăuți vedea „**cheia de boltă**” a edificiului național, aici se organizează glasul de patruzeci de mii auzit la Blaj: „**Noi vrem să ne unim cu Țara!**” și tot aici aflăm prologul întîlnirii depline „în cuget și-n simțiri” a intelectualității și „plebei” (poporului) pe cîmpia Blajului (numită de-atunci „a Libertății”).

Această continuitate presupune însă și momentul sintezei, în sensul **conceptualizării programatice la nivel de doctrină a ideii de unitate națională**. De aceea, conținutul cuvintelor bărnăuțiene: „**libertate fără naționalitate nu se poate**” și „**naționalitate a libertatei noastre cea din urmă și limanul salvării noastre viitoare**” a dobîndit calitatea de deviză și îndreptar în acțiune pînă în momentul cînd V. Goldiș va proclama, în același spirit al lui Bărnăuțiu, unirea din 1918 la Alba Iulia. Dar, tot în 1848, „**europenul Bărnăuțiu**” mai enunța o idee cu valoare de principiu: „**națiunea română dă de știre națiunilor conlocuitoare că... n-are cuget dușman în contra altor națiuni și cunoaște același drept pentru toate, voiește a-l respecta cu sinceritate...; prin urmare, națiunea română nu voiește a domni peste alte națiuni și nici nu va suferi a fi supusă altora...**”. Chiar dacă împrejurările s-au dovedit potrivnice pentru aplicarea principiului acestuia în relațiile dintre revoluționarii români și maghiari la 1848, forța și mesajul lui au rămas deplin valabile pînă astăzi. **Nicolae Bălcescu**, un susținător direct al acestei idei de colaborare și respect între națiuni, avea să consemneze la scurt timp după 1848 în spiritul celor statuate în programele revoluționare, că românii mai aveau de înfăptuit două „**revoluții**”, de unitate și de libertate (independență) națională. Istoria urma să confirme previziunea realistă a lui Bălcescu, nu numai prin realizările concrete de la 1859, 1877 și 1918, ci și printr-o întregă epocă postpașoptistă care a avut drept călăuză programul de la 1848 și care a însemnat, în mare parte, realizarea treptată a acestui program. Ideea de unitate a ocupat un loc central de-a lungul istoriei moderne a românilor, dobîndind, după 1859, o efervescență sporită în Transilvania, unde românii, în epoca dualismului, s-au opus uniunii cu Ungaria invocînd mereu ca îndreptar în acțiune programul de la Blaj. Împlinirea la 1877 a celei de-a doua „**revoluții**” prevăzute de Bălcescu (independența României), a focalizat definitiv lupta transilvănenilor spre unirea cu „Țara” care de acum avea statut de sine stătător. **Mișcarea memorandistă** (1885—1895) se va încadra în această orientare, susținînd mereu legatul pașoptist al autonomiei Transilvaniei și al luptei doar împotriva stăpînitorilor și nu împotriva poporului de rînd maghiar, care „a iobăgit” împreună cu românii.

În această cuprînderc, **revoluția de la 1848** ne apare ca un moment de referință pentru ideea și lupta națională; ea sintetizează pe un plan superior și își are originea directă în acțiunile veacului XVIII, devenind pînă la unirea cea mare din 1918 **linia programatică fundamentală**.

IONEL AUREL POP

